

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٣٣١

دانشگاه باقر العلوم

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی

عنوان:

آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی
(با تأکید بر مبانی شیعی)

استاد راهنما:

حجة الاسلام دکتر غلامرضا بهروزک

استاد مشاور:

حجة الاسلام دکتر منصور میراحمدی

نگارنده:

۱۳۸۷ / ۳ / ۲۳

طیبه عباسی

۱۳۸۶ | ۰۱ / ۴ / ۴۱

کتابخانه اساتید باقر العلوم

تقدیم به:

ساحت مقدس قطب عالم امکان حضرت ولی عصر(عج)
که جهان با وجود او بر مدار عشق می چرخد.
خورشید به بین درخشش نورش ارض و سما را نوریاران می سازد.
از فیض نگاهش قلب منتظران چشم به راهش به تپش در می آید.
و با آمدنش قدم به چشمان ما می نهد.

و به پدری مهربان و مادری آزادمنش، دلسوز و فداکار که در کج حقیقی
ولایت مداری را به من آموختند.

و به همسرم که نگاهش، امید، ایمان و محبت اهل بیت را در من شعله ور ساخت.

تقدیر و تشکر

در آغاز این پژوهش وظیفه خود می‌دانم که از زحمات بی‌شائبه، راهنمایی و مساعدت تمامی کسانی که در انجام این پژوهش مرا یاری رساندند تقدیر و تشکر نمایم.

در ابتدا از راهنمایی‌های عالمانه و بی‌دریغ استاد راهنمایم، حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر غلامرضا بهروز لک و از استاد مشاورم حجة الاسلام والمسلمین دکتر منصور میراحمدی که با ارائه مشاوره‌های استادانه به غنای کار افزودند سپاسگزارم.

همچنین از ریاست محترم دانشگاه و مسئولین و دست‌اندرکاران کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه باقرالعلوم (ع) و تمامی کسانی که مرا در تدوین این پژوهش یاری نمودند خصوصاً همسر مهربان و فداکارم جناب آقای سید احسان سلامت و سایر دوستان عزیزم به خاطر هم‌یاری و مساعدت در روند شکل‌گیری این پژوهش کمال تشکر را دارم.

در پایان از پدر و مادر فداکار و مهربانم به خاطر پشتیبانی همیشگی از من در تمام مراحل زندگی نهایت تقدیر و سپاسگزاری را دارم.

چکیده

در این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال بودیم که مبانی و حدود آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی چگونه است؟ بر اساس فرضیه ارائه شده؛ آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی مبتنی بر محوریت حاکمیت الهی و رهبری منجی موعود و در حدود قوانین الهی مصالح و منافع جامعه می باشد و در راستای بهره‌گیری از رهبری الهی انسان کامل اعمال می‌گردد.

برای آزمودن فرضیه، این رساله را در یک مقدمه و چهار فصل سازمان‌دهی کردیم. فصل اول کلیات، مفاهیم و چارچوب نظری است. در این فصل ابتدا به تعریف آزادی از دیدگاه اندیشمندان مختلف، گونه‌شناسی آزادی (آزادی مثبت و منفی، معقول و غیر معقول و آزادی سیاسی، اجتماعی و معنوی)، تعریف آزادی سیاسی، عناصر و مولفه‌های آن و همچنین انواع آزادی سیاسی بر مبنای رفتار سیاسی و دیگری حقوق اساسی افراد و شکل‌ها پرداخته شده و سپس پیشینه‌ی بحث آزادی در سنت اسلامی بیان شده است. در ادامه این فصل، تعریف مفهوم نظام سیاسی تعریف اصطلاحات مترادف با آن و انواع نظام‌های سیاسی بیان شده است.

چارچوب نظری که برای این پژوهش مناسب به نظر می‌رسید نظریه کارکردگرایی ساختاری است که می‌توان نظام سیاسی مهدوی را در قالب آن تطبیق داد.

فصل دوم ویژگی‌های ساختار نظام سیاسی مهدوی را بیان می‌کند که ابتدا به ویژگی‌های مدینه فاضله مهدوی و سپس خاستگاه و شیوه استقرار حکومت مهدوی و در نهایت ساختار و نهادهای اساسی در نظام سیاسی مهدوی شامل نهاد امامت، وزارت، امارت و کارگزار و اجرا مطرح شده است.

برای تدوین مباحث اصلی این پژوهش فصل ۳ و ۴ در نظر گرفته شده است که فصل سوم به مبانی نظری آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی می‌پردازد این مبانی شامل مبانی هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی، انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی است.

فصل چهارم این پژوهش به بحث فضاها و محدوده آزادی سیاسی می‌پردازد. اما ابتدا موانع آزادی سیاسی در عصر پیش از ظهور طرح شده است. سپس آزادی‌هایی که در نظام سیاسی مهدوی وجود خواهد داشت در دو دسته آزادی‌های سلبی و آزادی‌های ایجابی طرح شده است و در خاتمه هم نتیجه‌گیری این رساله بیان شده است.

فهرست مطالب

مقدمه: طرح تحقیق	۱
۱. طرح موضوع	۲
۲. علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده‌ی آن:	۲
۳. سابقه پژوهش:	۳
۴. سؤال اصلی پژوهش:	۳
۵. فرضیه پژوهش:	۳
۶. مفاهیم و متغیرها:	۳
۱. آزادی سیاسی:	۳
۲. نظام سیاسی	۴
۳. حاکمیت الهی:	۴
۴. رهبری منجی موعود	۴
متغیر مستقل	۴
متغیر وابسته	۴
۷. سئوالات فرعی:	۴
۸. پیش فرض های پژوهش:	۵

۹. اهداف پژوهش: ۵

۱۰. روش پژوهش و جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها: ۵

۱۱. سازماندهی پژوهش: ۵

فصل اول: کلیات مفاهیم و چارچوب نظری ۷

مقدمه: ۸

- تعریف آزادی ۹

- گونه‌شناسی آزادی: ۱۴

۱. آزادی اجتماعی ۱۷

۲. آزادی معنوی: ۱۸

۳. آزادی سیاسی: ۱۹

ساز و کارهای آزادی سیاسی در اندیشه شهید مطهری: ۱۹

الف: آزادی در انتخاب و رأی: ۱۹

ب: آزادی در اظهار نظر و نظارت ۲۰

ج: آزادی فعالیت‌های سیاسی: ۲۱

- مفهوم آزادی سیاسی ۲۳

عناصر و مؤلفه‌های آزادی سیاسی ۲۴

الف) فاعل: ۲۴

ب) مانع: ۲۵

ج) هدف: ۲۶

تقسیم آزادی سیاسی بر اساس نوع رفتارهای سیاسی: ۲۷

۱. انتخاب حاکم و زمامدار: ۲۷

۲. تعیین سرنوشت و مشارکت در فرایند تصمیم‌گیری: ۲۷

۳. تأثیرگذاری بر تصمیمات و عملکردهای دولت و دولتمردان ۲۷

۴. رقابت سیاسی: ۲۷.....
- تقسیم آزادی سیاسی بر اساس حقوق اساسی اشخاص و تشکل‌ها: ۲۸.....
- ۱- آزادی و حق انتخاب شدن ..... ۲۸.....
- ۲- آزادی از تفتیش عقاید: ۲۸.....
- پیشینه بحث آزادی در سنت اسلامی: ۲۹.....
- اصل اول: تخریر در انتخاب دین: ۲۹.....
- اصل دوم: اباحه: ۳۰.....
- دلیل عقلی بر براءت: ۳۱.....
- اصل سوم: عدم سلطه‌ی انسان بر انسانی دیگر ..... ۳۲.....
- اصل چهارم: "امر بین الامرین": ۳۵.....
- اصل پنجم: حسن و قبح عقلی: ۳۷.....
- مفهوم نظام سیاسی ..... ۳۷.....
- تعریف و ویژگی‌ها: ۳۷.....
- اصطلاحات مترادف با نظام سیاسی: ۴۰.....
- ۱- دولت: ۴۰.....
- ۲- حکومت: ۴۲.....
۳. کشور: ۴۳.....
- انواع نظام‌های سیاسی: ۴۵.....
۱. نظام سیاسی غیر دینی: ۴۵.....
۲. نظام‌های سیاسی دینی: ۴۶.....
- ۲- الف. نظام‌های سیاسی با رهبری منصوب ..... ۴۶.....
- ۲- الف. ۱: نظام سیاسی با رهبری پیامبر: ۴۷.....
- ۲- الف. ۲: نظام سیاسی با رهبری امام معصوم (نظام سیاسی امامت)..... ۴۸.....

۴۸.....	۲- الف. ۳: ح: نظام سیاسی با رهبری فقیه (ولایت فقیه)
۴۹.....	۲. ب: نظام‌های سیاسی دینی با رهبری غیر منصوب:
۴۹.....	۲- ب. ۱- نظام سیاسی با رهبری خلیفه:
۴۹.....	۲- ب. ۲- نظام سیاسی با رهبری پادشاه (نظام سلطنت):
۵۱.....	چارچوب نظری
۵۱.....	نظریه سیستمی (کارکردگرایی ساختاری)
۵۳.....	ساختار و کارویژه:
۵۹.....	تشکیل نظام سیاسی مهدوی
۶۰.....	نتیجه‌گیری فصل اول:
۶۱.....	فصل دوم: ویژگی‌های ساختار نظام سیاسی مهدوی
۶۲.....	مقدمه:
۶۳.....	حکومت برتر یا جامعه موعود در سیر تاریخی:
۶۹.....	ویژگی‌های مدینه فاضله مهدوی از دیدگاه شیعه
۷۰.....	۱- تکامل نیروی عقل و اندیشه
۷۰.....	۲- توحید و وحدت جهانی:
۷۱.....	۳- پیشرفت‌های عظیم علمی:
۷۲.....	۴- پیشرفت کشاورزی و بروز ذخایر ارضی:
۷۳.....	۵- عدالت، امنیت و برادری:
۷۳.....	۶. سازندگی و توسعه در راه‌ها و شهرها:
۷۴.....	۷- نفی تمدن جاهلی یا احیای تمدن قرآنی:
۷۵.....	ساختارها و نهادها:
۷۵.....	الف: خاستگاه و شیوه استقرار حکومت جهانی حضرت مهدی (عج)
۷۶.....	۱. نصب خاص الهی

۲۰. تعیین پیامبر یا امام قبلی..... ۷۷

ج: پذیرش و رضایت مردم..... ۷۹

ب: ساختار قدرت و حکومت..... ۸۰

۱. حکومت تک ساختی..... ۸۰

۲. الگوی فدرال..... ۸۱

۳. دولت بزرگ اسلامی و جمهوری‌های آزاد و مستقل..... ۸۱

۴. الگوی حکومتی امامت..... ۸۲

ج: ساختار نظام سیاسی..... ۸۳

۱. امام (نهاد امامت و رهبری)..... ۸۴

۲. نهاد وزارت:..... ۸۵

۳. نهاد امارت و ولایت:..... ۸۷

یاران خاص:..... ۸۸

۴. نهاد کارگزاران..... ۸۹

۴-۱. فقیهان و حاکمان شرع:..... ۹۰

۴-۲. اخیار:..... ۹۰

۴-۳. خزانه‌داران:..... ۹۱

۴-۴. رفقا و ابدال:..... ۹۱

۴-۵. نجبا:..... ۹۱

۴-۶. عصائب:..... ۹۲

۴-۷. زنان:..... ۹۲

۴-۸. سپاهیان فرمانداران:..... ۹۳

۴-۸ - الف: فرماندهان سپاه:..... ۹۴

۴-۸ - ب: بسپاهیان حضرت مهدی..... ۹۴

۹۶.....	۴ - ۸ - ج: گارد حفاظتی:
۹۷.....	۵. نهاد قضاوت:
۹۷.....	۵-۱. قضاوت امام مهدی (عج):
۹۷.....	۵-۲. قضاوت حضرت عیسی (ع):
۹۷.....	۵-۳. قضاوت قاضیان و عالمان:
۹۸.....	۹. محل حکومت (پایتخت):
۹۹.....	۱۰. مدت حکومت:
۱۰۲.....	نتیجه گیری فصل دوم:
۱۰۳.....	فصل سوم: مبانی آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی
۱۰۴.....	مقدمه:
۱۰۴.....	۱. مبانی هستی شناسی
۱۰۷.....	۲. مبانی معرفت شناسی
۱۱۰.....	۳. مبانی انسان شناسی
۱۱۲.....	الف: اراده و اختیار.
۱۱۵.....	ب: فطرت:
۱۱۷.....	۴. مبانی اجتماعی:
۱۱۸.....	الف: حق طبیعی:
۱۱۹.....	ب: رشد و تکامل انسان:
۱۲۱.....	ج: اصل مساوات و برابری ذاتی:
۱۲۶.....	نتیجه گیری فصل سوم:
۱۲۷.....	فصل چهارم: موانع، فضاها و حدود آزادی در نظام سیاسی مهدوی
۱۲۸.....	مقدمه:
۱۲۹.....	موانع آزادی در جامعه‌ی پیش از ظهور.

۱. استبداد حکومت‌ها: ۱۲۹
۲. هرج و مرج و ناامنی: ۱۳۰
۳. جنگ، کشتار و فتنه‌ها: ۱۳۱
۴. حاکمیت معیارهای سرمایه‌داری: ۱۳۲
۵. گسترش نظام فقرمدارانه، گرسنگی و کساد تجارت: ۱۳۳
۶. انگیزه‌های غیر انسانی در روابط اجتماعی: ۱۳۴
۷. فساد اخلاقی و گسیختن روابط انسانی: ۱۳۴
۸. دین‌فروشی و انحراف در معیارها برای شناخت حق: ۱۳۵
- فضاها و مصادیق آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی ۱۳۶
- الف: آزادی‌های سلبی: ۱۳۷
- الف) ۱- آزادی از سلطه‌ی مستکبران جهانی: ۱۳۷
- الف) ۲- آزادی و امنیت اجتماعی: ۱۴۰
- الف) ۳- آزادی از نظام فقرمدارانه‌ی اقتصادی ناشی از سیاست‌های
استکبارانه جهانی ۱۴۲
- الف) ۴- آزادی، مساوات و برابری در حکومت مهدی: ۱۴۷
- الف) ۵- آزادی از هواهای نفسانی (آزادی از جامعه‌ی آلوده به هواهای
نفسانی) ۱۴۸
- ب: آزادی‌های ایجابی ۱۵۱
- ب) ۱- آزادی در دست‌یابی به اطلاعات و دانش و رشد فهم سیاسی ۱۵۱
- ب) ۲- آزادی از شرک و بت‌پرستی و وحدت سیاست دینی: ۱۵۴
- ب) ۳- آزادی دینی و جایگاه اقلیت‌های مذهبی در سیاست مهدوی ۱۵۶
- حدود آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی ۱۶۰
۱. حق الهی: ۱۶۰

۱۶۲	.....	۲. مصالح فردی:
۱۶۴	.....	۳. مصالح، منافع و حقوق دیگران:
۱۶۵	.....	۴. حق جامعه:
۱۶۷	.....	نتیجه فصل چهارم.
۱۶۸	.....	خاتمه (نتیجه گیری)
۱۷۲	.....	فهرست منابع
۱۷۳	.....	الف) کتابها
۱۷۷	.....	ب) فهرست مقالات

مقدمه:

طرح تحقيق

۱. طرح موضوع

آزادی یکی از اصیل‌ترین ارزش‌های نوع بشر به شمار می‌رود از این رو همگان آن را می‌ستایند، انسان‌ها بر حسب سرشت خود در پی آزادی و رهایی از بردگی هستند. فلاسفه حقوق نیز برای آزادی جایگاهی اساسی در حقوق قائلند و لزوم رعایت این اصل را در امر قانون‌گذاری مورد تأکید قرار می‌دهند هرچند در تعریف و حد و مرز آن اختلاف نظر دارند.

از این رو و با توجه به مسأله مهم مهدویت و تشکیل حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) در این پژوهش برآنیم تا ضمن بررسی ابعاد مختلف آزادی و همچنین تحقیق و تبیین ساختار و نظام سیاسی دولت کریمه حضرت مهدی (عج) و با محوریت منابع شیعی به تبیین و بررسی این اصل اساسی یعنی آزادی سیاسی و جایگاه آن در حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) بپردازیم.

۲. علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده‌ی آن:

علاقه شخصی و گرایش به مباحث مهدویت و همچنین احساس نیاز به تحقیق و پژوهش بیشتر در زمینه مهدویت و ابعاد مختلف حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) در جهت آشنایی هر چه بیشتر مردم خصوصاً قشر دانشگاهی در راستای زمینه‌سازی برای ظهور آن موعود هم‌اکنون بر آن شدم تا موضوع پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود را آزادی سیاسی در نظام

سیاسی مهدوی انتخاب نمایم.

۳. سابقه پژوهش:

در رابطه با ویژگی‌ها، امامت و حکومت امام زمان تاکنون کتب متعددی نگارش شده است از جمله ۱. چشم‌اندازی به حکومت مهدی (عج) از نجم الدین طبری ۲. عصر زندگی و چگونگی آینده انسان از محمد حکیمی ۳. حکومت جهانی مهدی از مکارم شیرازی و امامت و مهدویت از صافی گلپایگانی و... اما تاکنون هیچ کتاب و یا مقاله‌ای مشاهده نشده است که در رابطه با آزادی سیاسی در حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) نگارش شده باشد.

۴. سؤال اصلی پژوهش:

مبانی و حدود آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی چگونه است؟

۵. فرضیه پژوهش:

آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی مبتنی بر محوریت حاکمیت الهی و رهبری منجی موعود و در حدود قوانین الهی، مصالح و منافع جامعه می باشد و در راستای بهره‌گیری از رهبری الهی انسان کامل اعمال می‌شود.

۶. مفاهیم و متغیرها:

۱. آزادی سیاسی: آزادی سیاسی به معنای آزادی افراد در امر انتخاب و قانون‌گذاری است و قانون‌گذاری باید تابع اراده‌ی افراد جامعه ولی در محدوده حدود شرعی باشد.^۱ یا به عبارتی آزادی سیاسی، امکانات فرد از لحاظ

---

^۱ - محمدجواد نوروزی، نظام سیاسی اسلام، ج ۲، قم: موسسه پژوهشی امام خمینی، ص ۵۷.

حقوقی مدنی، اجتماعی و سیاسی در برابر قدرت دولت و جامعه می‌باشد.^۱

۲. نظام سیاسی: نظام سیاسی شکل و ساخت قدرت دولتی و همه‌ی نهادهای عمومی اعم از سیاسی اداری، اقتصادی، نظامی، مذهبی، چگونگی کارکرد این نهادها و قوانین حاکم بر آنهاست.^۲

۳. حاکمیت الهی: هسته اصلی و مرکزی تمام مسائل اعتقادی و تربیتی و برنامه‌های سیاسی و انتظامی، ایمان به وحدانیت و یگانگی خداوند متعال است که خالق، رازق و مالک کل و بی‌نیاز از کل است و حق تعیین و نصب حاکم، ولی، امام، تشریح، فرمان امر و نهی از تکالیف، الزام و ولایت مطلق بر کلیه‌ی امور مختص به اوست هر حاکمیت و مالکیتی که به اذن او نباشد استعلا، طغیان و استبداد است.

۴. رهبری منجی موعود: طبق تعالیم شیعه بدون شک روزی مهدی موعود ظهور خواهد کرد و تمام جهان را زیر لوای رهبری خود به آزادی و رهایی از کلیه قیود مادی و نفسانی بشر خواهد رساند.

متغیر مستقل: حاکمیت الهی، رهبری الهی مهدی موعود در دولت جهانی

متغیر وابسته: آزادی سیاسی

۷. سنؤالات فرعی:

۱- الف مفهوم آزادی و آزادی سیاسی چیست و تعریف آن از دیدگاه‌های مختلف چگونه است؟

ب- گونه‌شناسی انواع آزادی را بیان کنید؟

ج- عناصر و مؤلفه‌های آزادی سیاسی چیست؟

---

۱ - غلام‌رضا علی‌بابایی، فرهنگ علوم سیاسی، ج ۱، چ ۲، تهران: ویس، ص ۱۸۰.

۲ - عبدالحمید ابوالحمد، نظام سیاسی اسلام، قم: هاجر، ص ۴۰ و ۴۱.

- ۱- پیشینه‌ی بحث آزادی در فلسفه‌ی الهی چگونه است؟
- ۲- ویژگی‌های ساختار نظام سیاسی مهدوی چگونه است؟
- ۳- مبانی، آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی چیست؟
- ۴- حدود و قلمرو آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی چگونه می‌باشد؟

۸. پیش فرض‌های پژوهش:

- حکومت حضرت مهدی روزی تحقق می‌یابد و جهانی می‌شود.
- این حکومت در راستای حاکمیت الهی است.
- در این حکومت انسان به آزادی و رهایی حقیقی می‌رسد.
- آزادی سیاسی در این نظام سیاسی جهانی در محدوده‌ی حاکمیت الهی
- به انسان‌ها اعطاء می‌شود.

۹. اهداف پژوهش:

تبیین و بررسی آزادی خصوصاً آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی در جهت آشنایی هرچه بیشتر علاقه‌مندان به مطالعه در این زمینه خصوصاً دانشجویان و دانشگاهیان عزیز با توجه به نیاز مبرم به طرح چنین مباحثی در جامعه.

۱۰. روش پژوهش و جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها:

در این پژوهش به شیوه کتابخانه‌ای و از روش تحلیل محتوایی آیات و روایات رسیده در خصوص حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) استفاده شده است.
در چارچوب تطبیق کارکردی - ساختاری

۱۱. سازماندهی پژوهش:

این پژوهش از یک مقدمه و ۴ فصل تشکیل شده است.
فصل اول: مفاهیم و کلیات و چارچوب نظری

فصل دوم: ویژگی‌ها و ساختار نظام سیاسی مهدوی
فصل سوم: مبانی آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی
فصل چهارم: حدود آزادی سیاسی در نظام سیاسی مهدوی
و در خاتمه نیز نتیجه‌گیری این پژوهش بیان شده است.

فصل اول:

کلیات مفاهیم و چارچوب نظری